

Abu Ali ibn Sino nomidagi
Buxoro davlat tibbiyot institutining
“Ijtimoiy fanlar” kafedrası

IQTISODIYOT NAZARIYASI FANIDAN

“YALPI ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI VA ISHSIZLIK”

MAVZUSIDA

REFERAT

Bajardi: ABDULXAKIMOV SHERZOD

Tekshirdi: Katta O’qituvchi SH. J. Ravshanova

Buxoro-2011

**MAVZU: YALPI ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI VA
ISHSIZLIK.**

Reja:

1. Ishchi kuchini takror hosil qilish va uning xususiyatlari
2. Ishsizlik va uning turlari. Ishsizlik darajasini aniqlash
3. O'zbekistonda bandlik muammosi va ishsizlarni ijtimoiy himoyalash

Jamiyatning yalpi milliy mahsuloti hisobiga ishlab chiqarish-ning moddiy ashyoviy omillarigina emas, balki shaxsiy omili — ishchi kuchi, jamiyatning asosiy ishlab chiqaruvchi kuchi ham takror hosil etiladi va sifat jixatdan ancha yuqori darajada takror yuzaga chiqariladi.

Ishchi kuchini takror hosil qilish insonning jismoniy kuchlari va aqliy qobiliyatlarini uzluksiz qayta tiklab va ta'minlab turish, yangi ishchi avlodini tanyorlash ularning mehnat malakasini muttasil yangilab va oshirib borish, umumiy bilim va kasbiy darajasining o'sishini ta'minlash demakdir. Ishchi kuchini takror yaratish xodimlarni ishlab chiqarishga jalb etishni, tarmoqlar, korxonalar, regionalar o'rtasida mehnat resurslarini taqsimlash va qayta taqsimlashni, ularning xodimlarga bo'lgan ehtiyojlari qon-dirilishini va ayni paytda ishchi kuchining ish bilan to'la va samarali band bo'lishini ta'minlaydigan ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini yaratishni ham o'z ichiga oladi.

Ishchi kuchini takror hosil qilish, ayniqsa, yangi ishchi kuchi avlodini tayyorlash nisbatan mustaqil iqtisodiy va ijtimoiy muammo bo'lib, bu — aholining tabiiy o'sishi bilan bog'liq harakatlar shaklida namoyon bo'ladi. Shu sababli ishchi kuchini takror hosil qilishning asosini aholining tabiiy ko'payishi tashkil qiladi.

Ishchi kuchi resurslarining soni va sifati mamlakat aholisining soni bilangina emas, shu bilan birga jinsi va yoshi jihatidan tarkibi bilan ham belgilanadi. Bular esa o'z navbatida aholining tabiiy o'sishiga bog'liq bo'ladi.

Respublikada ishchi kuchi resurslarining o'rtacha yillik soni 2000 yilda 12,6 mln. kishini tashkil qilgan, bu mamlakat aholi-sining 51,1 foiziga tengdir.

Iqtisodiyotda band bo'lgan aholining o'rtacha yillik soni 9,0 mln. kishiga yaqin bo'lib, ishchi kuchi resurslari tarkibida 71,3 foizni tashkil qiladi.

Respublikada aholining tabiiy harakatlanishi, 1991-2000 yy. (100° kishi hisobiga)l.

Aholining tabiiy, o'sishi uni takror ishlab chiqarish xususiyati ko'pgina holatlar bilan mamlakatning industrial taraqqiyoti va urbanizastiya darajasi, ijtimoiy shart-sharoitlar, madaniyat va maishiy turmush an'analari, aniqtarixiy omillar bilan belgilanadi.

Ular jumlasiga demografiya omilini hisobga olgan holda uyjoy sharoitlarini yaxshilash, bolalarga nafaqalar berish, bolalar muassasalari bilan ta'minlash, homiladorlik va bola tug'ilgandan keyingi ta'tillarni uzaytirish, oilani mustahkamlash, shuningdek, jamoada ma'naviy muhitni yaxshilash kiradi.

Ishchi kuchini takror hosil qilish, ularning to'la va samarali ish bilan band bo'lish muammosini ham o'z ichiga oladi. Ish bilan to'la band bo'lishni mutlaq ma'noda tushunmaslik kerak. Birinchidan, ishsizlikning ma'lum darajasi iqtisodiyot uchun me'yordagi xol hisoblanadi. Boshqa tomondan ish bilan to'la band bo'lish mehnatga layoqatli barcha kishilar, albatta, umumlashgan (davlat va ja-moa korxonalarida) ishlab chiqarishga jalb etilishi zararlignm anglatmaydi.

Ularniig bir qismi o'zini oilada xizmat ko'rsatishga, bolalar tarbiyasiga, shuningdek, xususiy korxonalar va shaxsiy yordamchi xo'jalikda mehnat qilishga, yakkatartibdagi mehnat faoliyati bilan shug'ullanishga bag'ishlashi mumkin.

Uchinchidan, ish bilan to'la band bo'lish uning samaradorligi bilan, mehnat resurslaridan royat oqilona foydalanish bilan qo'shib olib borilishi keraq

Ish bilan samarali band bo'lish mehnat resurslaridan foydalanishning intensiv turiga tayanmogi keraq. Bu vazifani xal qilish ish joylari miqstor va sifat jihatdan mavjud mehnat resurslari bilan muvozanatlashgan bo'lishini ta'minlashni, ishlab chiqarish hajmini o'stirib borishningta'sirchan choralari yaratishni, ish bilan bandbo'lish sharoitlari va shakllarini xilma-xil qilishni taiab etadi.

Fantexnika taraqqiyotining jadallashuvi va ishlab chiqarishningmtensivlashuvi ishlab turgan korxonalardan ish kuchini bo'shatib olish va uni qayta taqsimlash mexanizmiga, ishchi kuchini ishga joylashtirish, qayta o'qitish va kasb tanlashi tizimiga ta'sir ko'rsatadi. Mulkchilikning turli shakllari rivojlangan bozor iqtisodiyoti ishchi kuchi resurslarida yanada samaraliyroq foydalanishga sharoit yaratadi, ularni kam samarali sohalardan bo'shatib kadrlarga ehtiyoji bo'lgan. Yuqori samarali tarmoqlar va korxonalarga qayta taqsimlaydi.

Mehnatga layoqatli bo'lib, ishlashni xoxlagan, lekin ish bilan ta'minlanmaganlar ishsizlar deyiladi. Namoyon bo'lish xususiyati va vujudga kelish sabablariga ko'ra ishsizlik frikstion, tarkibiy, siklik, ixtiyoriy, institutstional, texnologik, regnonal, yashirin va turli turlarga bo'linadi.

Frikstion ishsizlarga ish joyini o'zgartirish zaruriyati tufayli, yangi yashash joyga ko'chib o'tishi natijasida ishdan bo'shab qolib, ish izlayotgan va vaqtinchalik mavsumiy ishini yo'qotgan ishsizlar kiradi. Frikstion ishsizlik tarkibiy ishsizlik deb nomlanuvchi ikkinchi kategoriyaga osonlik bilan o'tadi. Vaqt o'tishi bilan iste'molchilik talabi va texnologiya tarkibida muhim o'zgarishlar ro'y beradi, bu o'z navbatida ishchi kuchiga bo'lgan umumiy talab tarki-bini o'zgartiradi. Bunday o'zgarish natijasida kasblarning ayrim turlariga talab kamayadi yoki umuman talab bo'lmaydi. Oldin mavjud bo'lmagan boshqa yangi kasblarga talab ortadi. Ishchilar bunga tez moslasha olmasligi va uning tarkibi ish joylarining yangi tarkibiga to'liq javob bermasligi sababli tarkibiy ishsizlik kelib chiqadi.

Shunday qilib, tarkibiy ishsizlikni iste'molchilik talabi va texnologiyadagi o'zgarishlar tufayli iqtisodiyot tarmog'ida ro'y beradigan tarkibiy siljishlar keltirib chiqaradi. Frikstion va tarkibiy ishsizlik ishsizlikning ob'ektiv muqarrar darajasini tashkil qiladi. Siklik ishsizlik— iqtisodiy siklning inqiroz fazasi bilan bog'liq bo'lib, ishsizlikning xaqiqiy darajasi tabiiy darajadan farq qilishini ko'rsatadi. Ishsizlikningbu turi majburiy ishsizlik hisoblanadi va siklning yuksalish fazasida mavjud bo'lmaydi.

Ixtiyoriy ishsizlik — tabiiy ishsizlik turi bo'lib, bunda meh-natga layoqatli kishilarning mehnat faoliyatidan o'z xoxishi bo'yicha chetlashgan, ya'ni ishlashni xoxlamaydigan qismi tushuniladi.

Institustional (muassasaviy) ishsizlik qam tabiiy ishsizlik-ning navbatdagi turi hisoblanadi. Ishsizlik bu turini ishchi kuchi bozori infratuzilmasi amal qilishi hamda shu bozorda talab va taklifni o'zgartiruvchi omillar keltirib chiqaradi.

Texnologik va hududiy ishsizlik majburiy ishsizlikturlari hisoblanadi.

Texnologik ishsizlik ishlab chiqarishning amal qilishida texnologik usullar bir-birining o'rniga kirib kelishi bilan birga boradi. Ularning ichida asosiylari

mexanizastiya, avtomatlashtirish, robotlashtirish va informastion texnologiyani qo'llash hisoblanadi.

Hududiy ishsizlik tarixiy, demografik, madaniy, milliy va ijtimoiy — psixologik xususiyatdagi bir qator kompleks omillarbilan bog'liq.

Yashirin ishsizlik uchun ish kuni yoki ish xaftasi davomida to'liq band bo'lmaslik xos. U o'z ichiga ishchi kuchining ishlarning to'liq hajmini bajarmaydigan bir qismini oladi.

Turg'un ishsizlik mehnatga layoqatli aholining ish joyini yo'qotgan, ishsizlik bo'yicha nafaqa olish huquqidan mahrum bo'lgan va faol mehnat faoliyatiga hech qanday qiziqishi bo'lmagan qismini qamrab oladi.

«To'liqbandlilik» tushunchasi iqtisodiyotda ishsizlikning mutlaq mavjud bo'lmasligini bildirmaydi. Iqtisodchilar frikstion va tarkibiy ishsizlikning bo'lishini tabiiy deb hisoblaydi, shu sababli «to'liqbandlilik» ishchi kuchining yuqori foizdan kamini tashkil qiluvchi miqdor sifatida aniqlanadi. Aniqroq aytganda, to'liqbandlilik sharoitida ishsizlik darajasi frikstion va tarkibiy ishsizlar soniga teng bo'ladi. Siklik ishsizlik nolga teng bo'lganda to'liq bandlilik sharoitidagi ishsizlik darajasiga ershiladi. «To'liqbandlilik» sharoitidagi ishsizlik darajasi ishsizlikning shu davr uchun «tabiiy darajasi» deb ham ataladi. Ishsizlikning «tabiiy darajasi» bilan bog'liq bo'lgan milliy ishlab chiqarishning real hajmi iqtisodiyotning ishlab chiqarish saloxiyatini ko'rsatadi.

Ishsizlikning «tabiiy darajasi» ishchi kuchi bozori muvozanatiga erishganda, ya'ni ish izlovchilar soni bo'sh ish o'rinlari soniga teng kelganda vujudga keladi. Ishsizlikning tabiiy darajasi qandaydir darajada iqtisodiy jixatdan maqbul hisoblanadi. Chunki «frikstion» ishsizlarga mos keluvchi ish o'rinlarini topish, «Tarkibiy ishsizlarga» ham yangi kasbni o'zlashtirish yoki yangi yashash joyida ish topish uchun ma'lum vaqt kerak bo'ladi.

Ishsizlikning «tabiiy darajasi» tushunchasi ma'lum bir aniqliklar kiritishni talab qiladi.

Birinchidan, bu tushuncha iqtisodiyot har doim ishsizlikni «tabiiy darajasi»da amal qilishi va shu orqali o'zining ishlab chiqarish imkoniyatini ro'yobga chiqarishini bildirmaydi. Chunki, ko'pincha ishsizlik darajasi «tabiiy daraja»dan ortiq, ayrim hollarda undan past ham bo'lishi mumkin. (Ish vaqgidan ortiqcha ishlash va o'rindoshlik ishlarida band bo'lish natijasida).

Ikkinchidan, ishsizlikning tabiiy darajasi o'z-o'zicha doimiy miqdor hisoblanishi shart emas, u tartibiy o'zgarishlar (qonunlar va jamiyat urfodatlaridagi o'zgarishlar) oqibatida o'zgarib turishi mumkin. Masalan, 60-yillarda frikstion va tarkibiy ishsizlarning muqarrar darajasi ishchi kuchining 4 foiz ni tashkil qildi, deb hisoblangan. Boshqacha aytganda, ishchi kuchining 96 foiz band bo'lganda to'liq bandlilikga erishilishi tan olingan. Hozirgi davrda iqtisodchilar ishsizlikning «tabiiy darajasi» taxminan 5-6 foizga teng deb hisoblaydi.

Ishsizlik darajasi ishsizlar sonining ishchi kuchi umumiy soniga foizida nisbatidir.

Ishsizlar soni

Ishsizlik darajasi =-----x 100

Ishchi kuchi soni

«Ishchi kuchi»ga mehnat qobiliyatiga ega bo'lgan, ya'ni ishlay oladigan va ishlashni xohlagan barcha kishilar kiradi. Ishchi kuchi — ishlovchilar va faol ish izlovchilardan iborat bo'ladi. Boshqacha aytganda, band bo'lganlar va ishsizlar ishchi kuchimig umumiy sonini tashkil qiladi. Hozirgi paytda G'arbdan kirib kelgan tartib bo'yi-cha ishsizlarga ish bilan band bo'lmagan va faol ish izlayotgan hamda bu haqdategishli xizmat muassasalariga (mehnat birjalariga) bildirgan kishilar kiradi. Mehnat qilishgalayoqatli bo'lib, ishlashni xoxlamagan va ishlashga harakat qilmaganlar ishsizlar tarkibiga kirmaydi. Lekin ishsizlar sonini hisoblashning bu usulini mutlaq ma'noda, to'g'ri va xaqiqatga yaqin deb bo'lmaydi. Chunki o'zbek xalqining avvallo, qishloq joylarda yashovchi aholining mintaliteti ularning doimiy ish joyiga ega bo'lmagan qismi (asosan yoshlar va xotin-qizlar) ning ishlashni xoxlasada har doim ham «ishsizlar» sifatida bandlik xizmati muassasalaridan ro'yxatdan o'tishiga moyillik bermaydi. Mazkur holatlarni qisobga olmasdan aniqlangan ishsizlar soni aldamchi tasavvur hosil qiladi va ishsizlikning xaqiqiy darajasiini to'g'ri ko'rsatmaydi. Bu pirovard natijada qo'shimcha ish joylarini tashkil qilish va ishsizlikni bartaraf qilishning boshqa chora-tadbirlarini ishlab chiqishga xalaqit beradi.

2000 yilda Respublika bandlik xizmati muassasalariga ishga joylashtirmish bo'yicha 421,4 ming kishi murojaat qilgan bo'lsa, shu yili «Bandlik» dasturini bajarish doirasida 443,9 ming yangi ishchi o'rinlari vujudga keltirilgan.

Ishsizlik darajasini baholash bilan birga uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini ham hisobga olish zarur bo'ladi. Chunki ishsizlikning o'zi haddan tashqari yuqori darajasi bilan katta iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

Ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari ishlab chiqarilmagan mahsulot bilan taqqoslanib baxrlanadi. Iqtisodiyot ishlashni xoxlagan va ishlay oladigan barcha uchun etarli miqdorda ish joylarini yaratish xrlatiga ega bo'lmasa, tovar ishlab chiqarish potensial imkoniyatining bir qismi yo'qotiladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda bu yo'qotish yalpi milliy mahsulot (YaMM) hajmining orqada qolishi sifatida aniqlanadi hamda u xaqiqiy YaMMning potensial YaMMdan kam bo'lgan hajmi sifatida ko'rinadi. Ishsizlik darajasi qanchalik Yuqori bo'lsa, YaMM hajmining orqada qolishi shunchalik kattabo'ladi.

Makroiqtisodiyot sohasidagi taniqli tadqiqotchi A. Ouken ishsizlik darajasi va YaMM hajmining orqada qolishi o'rtasidagi nisbatini matematik ifodalab beradi. Bu nisbat Rarbda Ouken qonuii sifatida tanilgan bo'lib, agar ishsizlikning xaqiqiy darajasi uningtabiiy darajasidan bir foizga ortiqbo'lsa, YaMM hajmi-ning orqada qolishi 2,5 foizni tashkil qilishini ko'rsatadi. 1:2,5 yoki 2:5 bo'lgan bu kmsbat, ishsizlikning har qanday darajasi bi-lan bog'liq ravishda mahsulotning mutloq yo'qotilish hajmini hisoblash imkonini beradi. Masalan, faraz qilamiz, 1999 yil ishsizlik darajasi 7,5 foizga etgan yoki ko'zda tutilgan 4 foizli tabiiy darjadan 3,5 foiz yuqori bo'lgan. Bu 3,5 foizni Ouken koeffistientiga (2,5) ko'paytirib, shu yili YaMM hajmining orqada qoli-shi 8,75 foizni tashkil qilishini aniqpaymiz. Boshqacha aytganda, agar 1999 yil to'liq bandlilik sharoitida ishsizlikning tabiiy darajasi ta'minlanganda, YaMM haqiqiy darajasidan 8,75 foizga ko'paygan bo'lur edi. Agar 1999 yil nominal YaMM 330 mlrd. so'm

bo'lgan deb faraz qilsak, ishsizlikning tabiiy darjasiga erishilmaganligi sababli iqtisodiyot 29 mlrd. so'mlik (330-8,75) mahsulotni yo'qotgan bo'ladi.

Ayrim hollarda milliy maqsulotning haqiqiy hajmi potentsial hajmidan ortib ketishi ham mumkin. Bunday hol ishsizlik darajasi tabiiy darajadan ham past bo'lgan davrlarda ro'y beradi. Ishlab chiqarishga ishchilarning qo'shimcha smenalarini jalb qilish, kapital uskunalaridan o'matilgan me'yordan yuqori darajada foydalanish, ish vaqtidan ortiqcha ishlash va o'rindosh ishlarda band bo'lish kabilar buning asosiy sabablaridir.

Ishsizlik — bu nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy oqibat-larga ham ega bo'ladi. Turgunlik (depressiya) fazasi ishchi kuchi-ning faoliyatsizligiga sabab bo'ladi, faoliyatsizlik esa malaka-ning yo'qolishiga qamda ijtimoiy va siyosiy tartibsizliklarga olib keladi.

O'zbekistonda bandlik muammosi va ishsizlarni ijtimoiy himoyalash

Bozor munosabatlariga o'tish davrida davlatning ijtimoiy siyosatni faqat odamlarning manfaatlarini ishonchli ravishda himoya qilishdangina iborat bo'lmasdan, balki mehnatga yaroqli aholining ish bilan bandligini ta'minlashni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, aholining o'sishi yuqori sur'atlar bilan borayotgan va o'ziga xos aholi tarkibiga ega bo'lgan bizning Respublikada ish bilan bandlik masalasi eng muhim muammolardan biri hisoblanadi. Iqtisodiy islohotlar davrida ushbu masalani hal etish uchun Respublikada bir qator tadbirlarni amalga oshirish rejalashtirilgan.

Biriichidan, keng faoliyatturlari, shuningdek, yakka tartibdagi tadbirkorlikni kengaytirish uchun sharoit yaratmsh. Birinchi navbatda qishloqxo'jalik xom ashyosini qayta ishlash, xalq iste'mol mollarini, mahalliy xom ashyodan qurilish materiallari tayyorlovchi xususiy kichik korxonalarni faol rivojlantirishni rag'batlantirish.

Prezidentimiz I.A. Karimov ta'kidlab o'tganlaridek, «...kichik, o'rta va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarishda nafaqat hal qiluvchi mavqe egallashi, ayni vaqtda uning aholi farovonligi va daromadlari ortishida, ishsizlik muammosini yechishda ham muhim omilga aylanishiga erishmogimiz lozim».

Respublikada bu sohada ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida xozirgi kunda xususiy tadbirkorlar soni 3,5 mln. dan ortiq kishini tashkil qiladi. Ish bilan band bo'lganlarning umumiy sonida kichik va o'rta biznesda mashrul bo'lganlar ulushi 46,7 foizga teng bo'lib, ularning 1,8 foizi o'rta, 5,8 foizi kichik va 39,1 foizi xususiy korxonalar qissasiga to'g'ri kelgan. 2000 yilda Respublikada o'rta va kichik biznes korxonalari yalpi ichki mahsulotning 31,0 va sanoat mahsulotlari hajmining 11,3 foizini ishlab chiqargan. Ularning ulushi qurilish ishlarida 37,0 foizni, chakana savdo aylanmasida 45,9 foizni va aholiga pulli xizmat ko'rsatishda 37,9 foizni tashkil qilgan.

Respublikada davlattomonidan kichik va o'rta biznesni rivojlantirish bo'yicha ishlab chiqilgan dasturlarning amalga oshirilishi natijasida 2005 yilgacha bo'lgan davr davomida qo'shimcha 1215 ming kishini ish faoliyatiga jalb qilish ko'zda tutilgan.

Agar 1999 yilda kichik va o'rta biznesda band bo'lganlar sonining 5,2 foiz ortishi aholi real daromadlari qo'shimcha o'sishining 1/5 qismidan ko'prog'ini (23,2%) ta'minlagan bo'lsa, 2005 yilda bu sohada bandbo'lganlar sonini 1,2 mln. Kishiga oshirish, ular daromadlaridagi qo'shimcha o'sishning teng yarmini berishi mumkin.

Ikkiinchidan, xizmat sohasini rivojlantirish, aholiga ko'rsatiladigan ijtimoiy-maishiy xizmat va ko'rinish bo'yicha xizmat turlarini ancha kengaytirish. Bunda ham qishloq joylarda xizmat sohasini rivojlantirishga ustunlik beriladi.

Respublikada 2000 yilda aholiga pullik xizmat ko'rsatish hajmi 305,4 mlrd. so'mni tashkil qildi. Uning 43,7 foizi davlat va 56,3 foizi nodavlat mulkchiligidagi korxonalar tomonidan amalga oshirildi. Xususiy korxonalar ulushiga ko'rsatilgan xizmatlarning 36,1 foizi to'g'ri keladi.

Qishloqjoylarda aholiga ko'rsatilgan pullik xizmatlarning salmog'i 21,0 foizga teng bo'lib, ularning deyarli 85,0 foizi uy-joy va kommunal xo'jaligi, yo'lovchi transporti va maishiy xizmat sohalari to'g'ri keladi.

Uchinchidan, qishloqda keng tarmoqli ijtimoiy va ishlab chiqarish infratuzilmasini yaratib, shu orqali yangi ish joylarini ochish, yangi ishlab chiqarishlarni vujudga keltirish.

Bu vazifalarni amalga oshirish uchun Respublikada qishloq ijtimoiy infratuzilmasini rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish bo'yida ishlar uzluksiz davom ettirilmog'ida. Xususan 2000 yilda qishloq joylarda 6971,7 ming kv.m xajmda uy-joylar, 17,0 ming o'quvchi o'rnili umumta'lim maktablari, 74,8 ming kv.m savdo ob'ektlari qurilib ishga tushirildi.

To'rtinchidan, ishdan bo'shagan xodimlarni qayta tayyorlash va qayta o'qitishni tashkil etishni tubdan o'zgartirish. Bunda ishdan bo'shayotgan va ixtisosi bo'lmagan shaxslarga qisqa davrda, bozor iqtisodiyotiga hamda iqtisodiyotning o'zgarib borayotgan tuzilishiga muvofiq keluvchi kasb-korni o'rgatishga e'tibor qaratish. Shu maqsadda maxsus maslahat va o'quv markazlari, biznes maktablarning keng tarmog'ini yanada rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Beshinchidan, vaqtincha ishga joylashtirish imkoni bo'lmagan mehnatga aholini davlat tomonidan ishonchli ravishda ijtimoiy himoyalash. Bu siyosat ularning o'ta zarur ehtiyojlarini qondirish va kafolatli tirikchilik manbalariga ega bo'lishga qaratiladi.

Axolining ish bilan bandligi muammosi ko'p qirrali bo'lib, u barcha odamlarga o'z qobiliyatlarini ishga solish, o'z ehtiyojlarini qondirish uchun dastlabki teng imkoniyatlarni ta'minlovchi davlat va bozor mexanizimini vujudga keltirish, ishchi kuchini unumli va samarali ish bilan band qilish, zarur xollarda ishchi kuchini iqtisodiyot tarmoqlari va sohalari o'rtasida qayta taqsimlash kabi masalalarni ham o'z ichiga oladi.

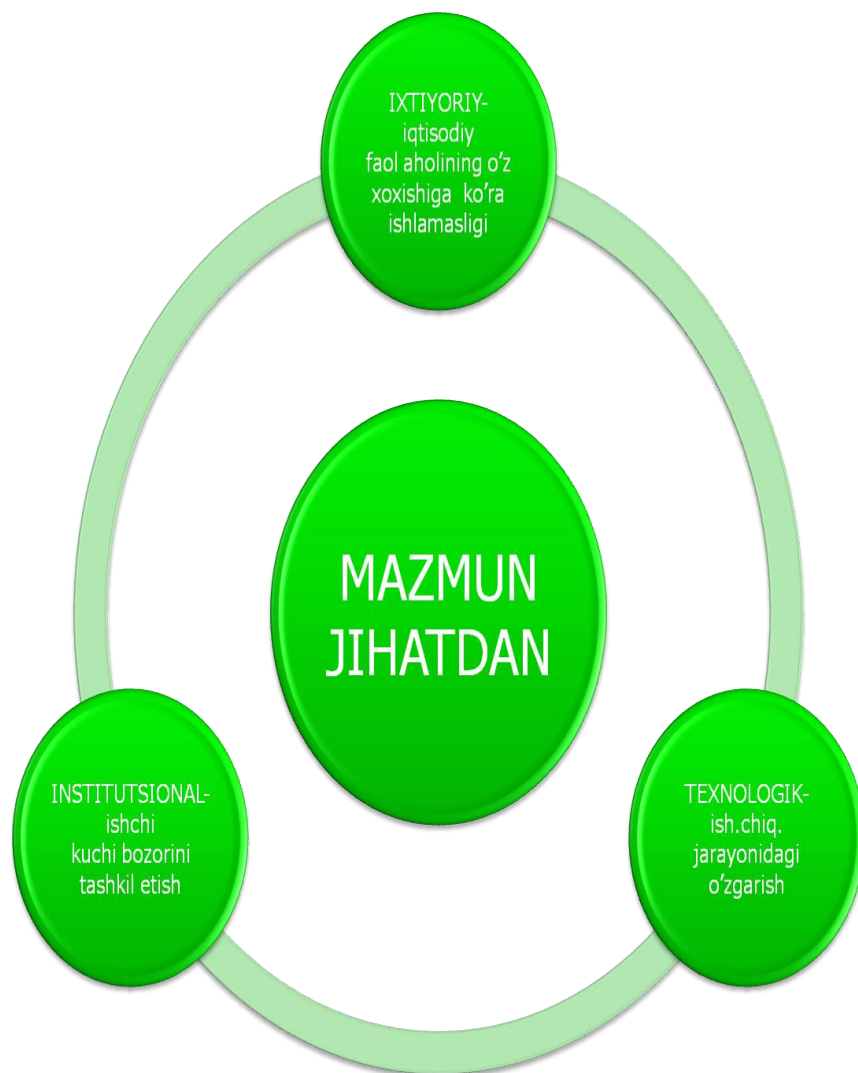
ISHSIZLIKNING ASOSIY TURLARI

FRIKSION-turli
sabablarga(yashash
joyini alm., kasbni
o'zgartirish, bola
boqish, yangi ish
tanlash) ko'ra
ishsiz qolish

TARKIBIY-eski
tarmoqlarda ishlab
kelgan kishilarning
yangi tarmoqlarga
kerak kasbni hali
o'zlashtirmagan
kezlarda yuz beradi

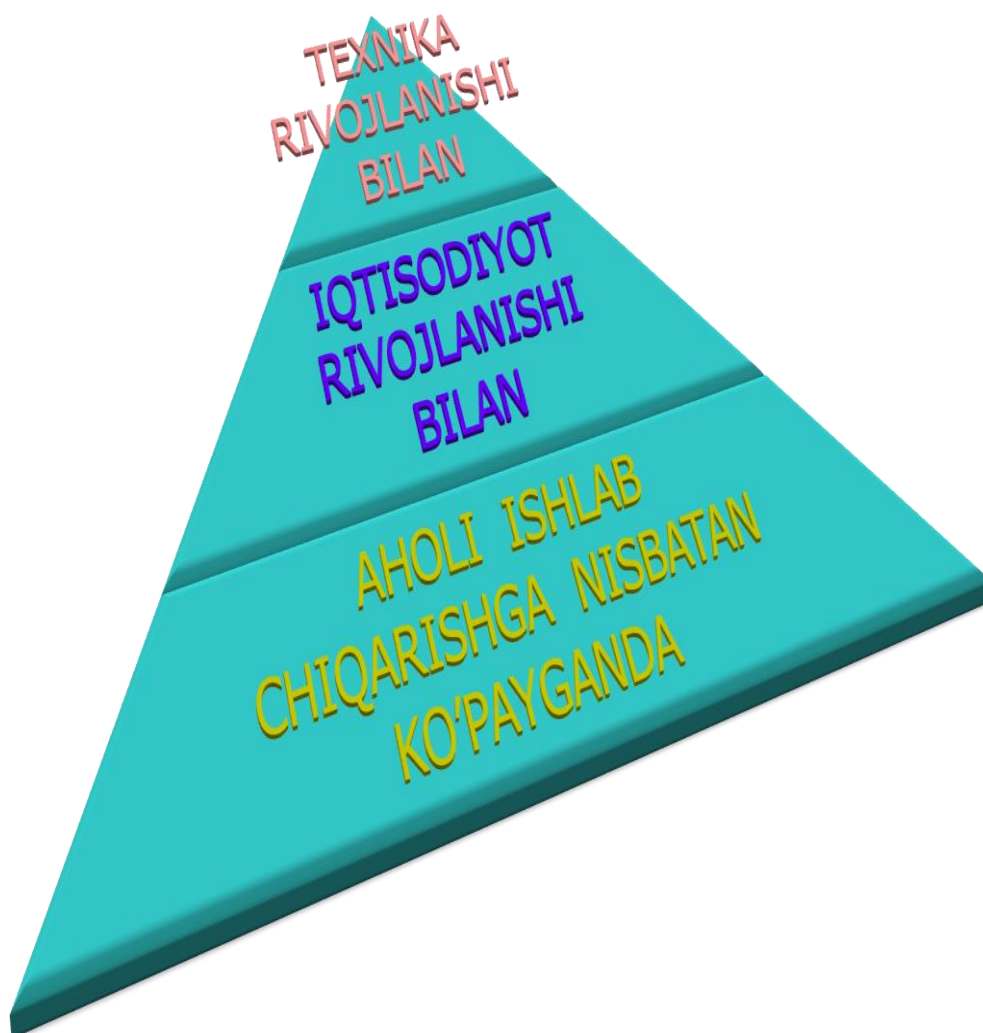
SIKLLI-iqtisodiy
tangliklar bilan
bog'liq. Ish.chiq.
ning pasayishi
natijasida yuzaga
keladigan majburan
ishsiz qolish

Mehnatga layoqatli bo'lib, ishlashni xohlagan,
lekin ish bilan ta'minlanmaganlar
ishsizlar deyiladi.

ISHSIZLIKNING

SABABLARI

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Karimov I.A. O'zbekiston bozor iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida. O'zbekiston 1995 y.
2. Korxona to'g'risida O'zbekiston Respublikasining qonuni. O'zbekistonning yangi qonunlari. Toshkent. Adolat 1996 y.
3. Beknazarov va boshqalar. Bozor iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent Universitet 1993 y.
4. Makkomel K.R.Bryus, L.Ekonomiks T.2 gl 7 Moskva Respublika 1992
5. Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirishdir. – Prezident Islom Karimovning 2009 yilning asosiy yakunlari va 2010 yilda O'zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi // Xalq so'zi, 2010 yil 30 yanvar.
6. Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va yangilashni izchil davom ettirish – davr talabi. Prezident Islom Karimovning 2008 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2009 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasi majlisidagi ma'ruzasi // Xalq so'zi, 2009 yil 14 fevral.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish yuzasidan qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. 2009 yil 20 yanvar, PQ-1041-son.

Buxoro davlat tibbiyot instituti Davolash fakulteti

201- guruh talabasi ABDULXAKIMOV SHERZOD ning

“YALPI ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI VA ISHSIZLIK” mavzusida
tayyorlagan referatiga

T a q r i z

Ishchi kuchini takror hosil qilish insonning jismoniy kuchlari va aqliy qobiliyatlarini uzluksiz qayta tiklab va ta'minlab turish, yangi ishchi avlodini tanyorlash ularning mehnat malakasini muttasil yangilab va oshirib borish, umumiy bilim va kasbiy darajasi o'sishini ta'minlash mezonlaridan biri bo'ladi. Ishchi kuchi resurslarining soni va sifati mamlakat aholisining soni bilangina emas, shu bilan birga jinsi va yoshi jihatidan tarkibi bilan ham belgilanadi. Friktion va tarkibiy ishsizlik ishsizlikning ob'ektiv muqarrar darajasini tashkil qiladi. Siklik ishsizlik— iqtisodiy siklning inqiroz fazasi bilan bog'liq bo'lib, ishsizlikning xaqiqiy darajasi tabiiy darajadan farq qilishini ko'rsatadi. Ishsizlikning bu turi majburiy ishsizlik hisoblanadi va siklning yuksalish fazasida mavjud bo'lmaydi. ishsizlar sonini hisoblashning bu usulini mutlaq ma'noda, to'g'ri va xaqiqatga yaqin deb bo'lmaydi. Ishchi kuchini takror hosil qilish, ularning to'la va samarali ish bilan band bo'lish muammosini ham o'z ichiga oladi. Ish bilan to'la band bo'lishni mutlaq ma'noda tushunmaslik kerak. Birinchidan, ishsizlikning ma'lum darajasi iqtisodiyot uchun me'yordagi xol hisoblanadi.

Mazkur referat tibbiyot instituti 2 kurs talabalari uchun tuzilgan bo'lib, o'qituvchi va talabalar uchun tarqatilishining ahamiyati katta bo'lganligi sababli, “Ziyonet” axborot ta'lim portaliga joylashtirish uchun tavsiya etamiz.

T.f.n. dots:

O'rinova.B.Z

Buxoro davlat tibbiyot instituti Davolash fakulteti
201- guruh talabasi ABDULXAKIMOV SHERZOD ning
“YALPI ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI VA ISHSIZLIK” mavzusida
tayyorlagan referatiga berilgan ekspert guruhi

X U L O S A S I

Ishchi kuchini takror hosil qilish — insonning jismoniy kuchlari va aqliy qobiliyatlarini uzluksiz qayta tiklash va ta'minlab turish, ularning mehnat malakasini muttasil yangilab va oshirib borish, umumiy bilim va kasbiy darajasi o'sishini ta'minlash, yosh ishchilar avlodini yetishtirish demakdir. Ishchi kuchi bandligi ish bilan ta'minlanganlarning umumiy ishchi kuchi sonidagi ulushi. Ishsizlik mehnatga layoqatli bo'lib, ishlashni xohlagan, lekin ish bilan ta'minlanmagan ishchi kuchi deb ataladi.

Fan-texnika taraqqiyotining jadallashuvi va ishlab chiqarish-ning intensivlashuvi ishlab turgan korxonalardan ish kuchini bo'shatib olish va uni qayta taqsimlash mexanizmiga, ishchi kuchini ishga joylashtirish, qayta o'qitish va kasb tanlashi tizimiga ta'sir ko'rsatadi. Mulkchilikning turli shakllari rivojlangan bozor iqtisodiyoti ishchi kuchi resurslarida yanada samarliyroq foydalanishga sharoit yaratadi, ularni kam samarali sohalardan bo'shatib kadrlarga ehtiyoji bo'lgan yuqori samarali tarmolar va korxonalarga qayta taqsimlaydi.

Prezidentimiz I.A. Karimov ta'kidlab o'tganlaridek, «...kichik, o'rta va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarishda nafaqat hal qiluvchi mavqe egallashi, ayni vaqtda uning aholi farovonligi va daromadlari ortishida, ishsizlik muammosini yechishda ham muhim omilga aylanishiga erishmog'imiz lozim».

Mazkur referat tibbiyot instituti 2 kurs talabalari uchun tuzilgan bo'lib, o'qituvchi va talabalar uchun tarqatilishining ahamiyati katta bo'lganligi sababli, “Ziyonet” axborot ta'lim portaliga joylashtirish uchun tavsiya etamiz.

Ekspert guruhi:

Rais T.f.n. dots O'rinova.B.Z

A'zolari:

O'qituvchi X.P.Kenjaeva

O'qituvchi Pardayeva M.D.